

6. Єрмакова С.С. Формування професійно-педагогічних цінностей у майбутніх учителів початкових класів : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / Світлана Станіславівна Єрмакова. – О., 2003. – 266 с.
7. Зязюн І. Молодь на шляхах свободи й демократії / І. Зязюн // Шлях освіти. – 1997. – № 3. – С. 6–9.
8. Іванюк І. Формування в учнів зарубіжної школи системи ціннісних орієнтацій / І. Іванюк // Шлях освіти. – 2002. – № 2. – С. 20–23.
9. Іванюк І. Ціннісні орієнтації у світлі концепцій інтеркультурної освіти / І. Іванюк // Шлях освіти. – 1997. – № 1. – С. 26–27.
10. Клінцова М. До проблеми формування професійно-педагогічних цінностей у структурі особистості майбутнього фахівця / Марія Клінцова // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2006. – Вип. 21. – Ч. 2. – С. 40–47.
11. Кочурова Л.Г. Формирование гуманистических ценностей у студентов вуза в процессе обучения : дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.01/ Кочурова Лариса Геннадьевна. – Киров, 2007. – 199 с.
12. Кудусова А.Ш. Формування гуманістичної спрямованості майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / Кудусова Аліє Шухрійівна. – К., 2005. – 301 с.
13. Лопухіна Т. Формування суб'єктивної системи цінностей майбутніх педагогів у контексті гуманітарних наук / Т. Лопухіна // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. – Слов'янськ, 2010. – Спецвип. 4. – Ч. 2. – С. 130–136.
14. Постникова Н.И. Формирование гуманистической направленности личности будущего учителя в условиях ориентации его в ценностях педагогической деятельности (На материале дисциплин педагогического цикла) : дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.01 / Наталья Ивановна Постникова. – Челябинск, 1999. – 251 с.
15. Слостенин В.А. Введение в педагогическую аксиологию / В.А. Слостенин, Г.И. Чижакова. – М., 2003. – 192 с.
16. Сухомлинська О. Педагогічний ідеал крізь призму теорій моралі / Ольга Сухомлинська // Шлях освіти. – 2008. – № 1. – С. 12–18.
17. Тараненко І.Г. Демократичні цінності у процесі становлення громадянина / І.Г. Тараненко // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1 (4). – С. 150–155.
18. Ткачова Н.О. Аксиологічний підхід до організації педагогічного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі : монографія / Н.О. Ткачова. – Луганськ : ЛНПУ імені Т.Г. Шевченка ; Х. : Каравела, 2006. – 300 с.
19. Тушева В.В. Цінності у структурі професійної культури вчителя [Електронний ресурс] / В.В. Тушева. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpbdpu/Ped/2010_1/Tush.pdf.
20. Форбек М. Європейський стандарт шкільної освіти / М. Форбек // Шлях освіти. – 1996. – № 1. – С. 28–33.
21. Чуватова Н.Е. Педагогические ценности как основа профессионализма личности учителя : дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.01/ Надежда Евгеньевна Чуватова. – Саранск, 2007. – 172 с.

КУЛЕШОВА В.В.

АНАЛІЗ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ “НЕПЕРЕРВНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА”

На сьогодні у зв'язку з необхідністю переходу країни на наступний шлях розвитку й використання наукових досягнень у реальному секторі економіки важливого значення набуває підготовка висококваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці, компетентних, відповіда-

льних, які вільно володіють своєю професією, орієнтуються в суміжних галузях знань, здатні до ефективної роботи зі спеціальності на рівні світових стандартів, готових до постійного професійного зростання, соціальної й професійної мобільності. А тому й виникає необхідність пошуку нових підходів до якісної зміни стану всієї системи інженерно-педагогічної освіти.

Забезпечити побудову й створити умови для еволюційного виховання нової генерації високоосвічених професіоналів у галузі інженерно-педагогічної освіти, здатних реалізувати стійкий динамічний розвиток економіки й проривний розвиток різних галузей практики на основі освітніх технологій, фахівців, для яких установка на саморозвиток, професійну майстерність, формування індивідуального стилю діяльності є пріоритетними упродовж усього життя, покликана модернізована система інженерно-педагогічної освіти.

Цілеспрямоване формування готовності випускника вищого інженерно-педагогічного навчального закладу до професійної діяльності може здійснюватися різними шляхами, серед яких учені виділяють реструктуризацію змісту, методичного й технологічного забезпечення основної професійної освітньої програми шляхом уведення в неї додаткових дисциплін або додаткового циклу дисциплін, орієнтованих на професійно-творчий розвиток студентів, а також у разі потреби “комбінації” основної й додаткової програм (В. Мануйлов, І. Федоров) в умовах неперервної освіти, тобто розробку й реалізацію інтегрованої системи навчання, під якою розуміється система навчання, що дає змогу в неперервному освітньому процесі реалізовувати освітні програми різного рівня в постійній єдності теоретичної й практичної професійної підготовки (Н. Ларіонов, А. Поспелов, Ю. Чаплигін).

Аналіз теорії й практики неперервної освіти за кордоном (С. Алфьоров, А. Беляєва, О. Вербицький, Б. Гершунський, В. Єрмоленко, М. Кларін, О. Новіков, Г. Сорокумова та ін.) показав наявність двох підсистем неперервної професійної освіти: формальної професійної освіти, що реалізує підвищення рівня освіти в стаціонарних освітніх закладах (неперервність “по вертикалі”), і “трансформації кваліфікації”, спрямованої на підвищення кваліфікації, розширення профілю, перекваліфікацію на базі наявної професії (спеціальності) або набуття нової (додаткової) професії (спеціальності) без урахування попереднього професійного досвіду в ході професійної підготовки (неперервність “по горизонталі”).

Професійно-особистісний розвиток фахівця, готового до професійної діяльності, відбувається в обох напрямках – по вертикалі й по горизонталі – і включає довузівський, вузівський і післявузівський етапи. На першому етапі відбувається ознайомлення з майбутньою професійною діяльністю, виявляються мотивації, здібності, особисті якості, схильність до професії, що обирається. Вузівський етап включає професійне й особистісне входження в реальну діяльність; розвиток функціонально-рольової готовності до неї; формування й корегування професійно-ціннісних орієнтацій, мотивацій, якостей, властивостей особистості, що сприяють успішній діяльнос-

ті; становлення та розвиток професійної свідомості й самосвідомості. Післявузівський етап передбачає розвиток індивідуально-професійного потенціалу фахівця, його творчості й індивідуальності в діяльності; удосконалення особистості професіонала.

Проблемам неперервної освіти присвячені праці С. Архангельського, А. Владиславлева, В. Зінченка, В. Кременя, Ю. Кулюткіна, В. Онушкіна та ін.

У дослідженнях проблем підвищення рівня професійної кваліфікації фахівців висвітлено такі аспекти: методологічні основи неперервної професійної освіти (С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Козаков, В. Кремень, Н. Нічкало, В. Олійник); порівняльний аналіз ступеневої освіти в Україні та за кордоном (Т. Кошманова, Л. Пуховська, М. Лещенко); єдність теорії та практики в професійній підготовці вчителя (А. Бойко, В. Краєвський, О. Пехота); розвиток психолого-педагогічної компетентності молодих учителів у системі післядипломної освіти (В. Семиченко, Л. Сігаєва).

Вивченню проблем неперервної освіти як системи, що розвивається, і як чинника розвитку людини на різних етапах її життєвого шляху присвячено праці А. Асмолова, І. Бестужева-Лади, С. Вершловського, А. Владиславлева, В. Зінченка, В. Онушкіна, В. Серікова, В. Сластьоніна, В. Шадрікова, В. Шукшунова та ін.

Мета статті – проаналізувати погляди учених щодо сутності та можливостей неперервної педагогічної освіти; викласти основні положення дослідження.

Освіта є сьогодні однією з найважливіших сфер людської діяльності. Досягнення в цій галузі стали основою грандіозних соціально-економічних, науково-технічних і технологічних перетворень.

У зв'язку із цим набуває актуальності інженерно-педагогічна освіта.

Теоретичною основою неперервної інженерно-педагогічної освіти є педагогічна наука, її можливості забезпечити неперервність навчання людини на різних вікових стадіях протягом усього його життя. Педагогічна практика і її наукове забезпечення тісно пов'язані із соціально-економічними процесами, що відбивають насущні й перспективні потреби розвитку суб'єктів діяльності на всіх рівнях – від окремої особистості та групи людей до держави в цілому. Розглядаючи створення й розвиток теорії неперервної інженерно-педагогічної освіти, варто сказати про те, що в її основі лежить ідея підпорядкування системи освіти в цілому завданням розвитку людства.

У минулому сторіччі в зарубіжній педагогічній літературі поступово посилюється й усвідомлюється необхідність неперервної освіти для більшості населення розвинутих країн. Неперервність освіти визнається західною педагогічною громадськістю як провідний принцип його розвитку. В основі програм неперервної освіти в новоєвропейській й американській редакціях лежить орієнтація на розвиток окремих людей і забезпечення цього розвитку за рахунок ліквідації різних обмежень: організаційних, вікових, соціальних.

Для реалізації принципу неперервності необхідно виконати такі вимоги:

- початкова освіта повинна призначатися не тільки для дітей, а й для дорослих будь-якого віку;
- метою середньої освіти має стати не стільки забезпечення можливості вступу молодих людей до вищих навчальних закладів, скільки підготовка їх до активної трудової діяльності;
- вища освіта повинна стати доступною для людей будь-якого віку, бути різноманітною й досягатися різними шляхами тощо.

А. Владиславлев слідом за дослідниками Європи запропонував розглядати неперервну освіту як спосіб формування різнобічно розвинутої особистості.

Як функціональні характеристики неперервної освіти ним були визначені:

- *компенсаторна*, що дає змогу дорослим поповнити те, що було упущено раніше (через систему вечірніх шкіл, вищих навчальних закладів);
- *адаптації*, що дає можливість індивідам пристосовуватися до світу, що швидко змінюється (через додаткове навчання нових професій і спеціальностей, підвищення кваліфікації працівників);
- *розвивальна*, спрямована на неперервне збагачення творчого потенціалу особистості (через систему післядипломної освіти фахівців) [1, с. 21–22].

Важливо відзначити, що педагогічна наука вперше розглянула неперервну освіту не тільки як освіту дорослих, а й як освіту особистості впродовж життя, особливу увагу приділила наступності дошкільної, шкільної, вузівської й післявузівської освіти. Так, А. Владиславлев до структури розглянутої системи включає не тільки освіту дорослих, а й дитячу освіту, зокрема, базову (дошкільні та шкільні установи, денні відділення ПТНЗ, ВНЗ й аспірантура) і додаткову (гуртки, студії, секції, лекторії для молоді). Науковець розглядає зміст навчання для кожної із запропонованих форм неперервної освіти [2, с. 18, 34]. У низці інших праць учених, що звернулися до педагогічних проблем неперервної освіти, також відображено ключові позиції нового напрямку в педагогічній думці [3; 6].

Ідея неперервності в освіті (освіта через усе життя) була вперше висунута на Заході, проте вітчизняна педагогіка на початковому етапі розробки цієї проблематики була поставлена перед фактом створення власної концепції неперервної освіти.

Надамо характеристику основним положенням, що є значущими для подальшого дослідження. Педагогічна система формування професійних умінь і якостей фахівців в умовах неперервної освіти націлена на оволодіння ними комплексом різнорідних інтегрованих професійних знань, умінь і якостей, що розширюють діапазон їхньої професійної діяльності. Стрижневими ідеями проектування системи є: неперервність, системність, інтеграція й диференціація різних її елементів; паралельність реалізації різних видів освіти, багаторівневність професійних освітніх програм, додатковість базової й післядипломної освіти та маневреність професійних освітніх програм, що передбачає їхню орієнтацію на постійну мінливу діяльність.

Із цих позицій процес формування у фахівців професійних умінь і якостей набуває характеру ефективної педагогічної системи, якщо: цілі й завдання педагогічного процесу спрямовані на забезпечення його відповідності потребам особистості в саморозвитку та об'єктивним вимогам суспільства до професійних умінь і якостей фахівців, готових до професійної діяльності.

Теоретичні й методологічні засади неперервної освіти:

- системно-функціональний підхід, що дає змогу визначити структуру, етапи, функції й принципи проектування педагогічної системи формування професійних умінь та якостей, що необхідні фахівцеві для успішної реалізації професійної діяльності (у навчальному закладі або на виробництві);

- особистісно-діяльнісний підхід, спрямований на формування фахівців, що володіють високим рівнем професійної компетентності, загальної й професійної культури та інтелектуального розвитку, готових до активної професійної діяльності;

- інтегративний підхід, що дає змогу гармонізувати зміст базової й додаткової підготовки майбутнього фахівця з метою формування в нього готовності до професійної діяльності;

- диференційований підхід, що враховує освітні потреби фахівців і сприяє підвищенню їхньої творчої й пізнавальної активності, формуванню потреби в саморозвитку, а також стійкої позитивної мотивації до професійної діяльності.

Педагогічна система функціонує й регулюється на основі загальнонаукових педагогічних (системності, неперервності, індивідуальності в навчанні та вихованні, інтеграції й диференціації різних елементів системи неперервної освіти, саморозвитку педагогічної системи) і специфічних (гнучкості й динамічності, неперервності, наступності та додатковості, багаторівневості, варіативності, демократизму) принципів.

Як механізм формування професійних умінь і якостей фахівця, готового до професійної діяльності, розглядається процес, що реалізується в системі неперервної освіти трьома основними етапами: орієнтаційно-теоретичний, формувальний і перетворювальний. На кожному з них відповідно до завдань, змісту й особливостей реалізується комплекс педагогічних засобів управління формуванням професійних умінь та якостей (розвиток мотиваційно-ціннісного ставлення й готовності до професійної діяльності; актуалізація потреби в особистісному та професійному саморозвитку, у заняттях технічною й науковою творчістю із застосуванням освітніх маршрутів; засвоєння та розвиток ключових професійних компетенцій).

Особливої уваги, на наш погляд, потребує система підвищення кваліфікації, як у межах освітнього процесу, так і на виробництві.

Система підвищення кваліфікації має вміщувати в себе: підвищення кваліфікації викладачів системи ПТО та майстрів виробничого навчання; підвищення кваліфікації викладачів УПА, підвищення кваліфікації викладачів вищих інженерно-педагогічних, технічних навчальних закладів за програмою IGIP, навчання в магістратурі за специфічними категоріями ви-

кладачів системи ПТО і ВНЗ (“Педагогіка вищої школи”, “Управління навчальним закладом”), навчання в аспірантурі із захистом кандидатських дисертацій у спеціалізованих вчених радах.

Проаналізуємо ідеї науковців щодо розкриття сутності неперервної педагогічної освіти.

Ускладнення уявлень про сутність і мету неперервної освіти вимагають систематизації й упорядкування досягнутих результатів на основі певних принципів. Предметом обговорення педагогів-теоретиків стали такі категорії, як: мета, сутність, принципи, закономірності розвитку, структурно-функціональна організація системи неперервної освіти, стратегії стимулювання індивідів для підвищення їхньої кваліфікації.

Однак не розглядалася сутність неперервної інженерно-педагогічної освіти. Отже, виникає необхідність у ретроспективному аналізі теоретичних поглядів науковців з метою виявлення спільного й відмінного в системі неперервної освіти та відповідно інженерно-педагогічної освіти.

Зупинимося більш докладно на загальнотеоретичних поглядах О. Аббасової й А. Владиславлева, оскільки вони є значущими для нашого розуміння найважливіших підходів до системи неперервної інженерно-педагогічної освіти викладачів технічних дисциплін. Вони розглядаються неперервну освіту і як концептуальну ідею, що визначає спосіб життя людини, і як предмет конкретного наукового дослідження, і як об’єкт управління складною організаційною структурою. Автори солідаризуються з позицією комісії ЮНЕСКО, відповідно до якої загальне й професійне навчання людини – це частина життєвого процесу, а не підготовка до життя. Отже, мета неперервної освіти полягає в проникненні загальної освіти в професійну й навпаки.

Визначення системи неперервної освіти розглядається з двох точок зору – структурної й особистісної. В одному випадку це взаємозв’язок базової й додаткової освіти, в іншому – систематична й цілеспрямована діяльність з набуття та вдосконалення знань, умінь і навичок як у будь-яких видах загальних і спеціальних навчальних закладів, так і шляхом самоосвіти.

Як принципи, що визначають функціонування й зміст системи, виділено такі:

- *цілеспрямованість* у навчанні й вихованні (не будь-яке знання є освітою, а лише усвідомлена діяльність з різнобічного розвитку особистості);
- *індивідуалізація* навчання, що передбачає розвиток творчого потенціалу особистості;
- *неперервність*, що означає послідовність прагнень особистості й відповідний їм “ланцюжок”, систему установ;
- *системність*, що вимагає сумісності, наступності різних форм і освітніх рівнів, змісту навчання й додаткових способів розвитку та перепідготовки фахівців.

Важливим є те, що в ряді досліджень розглядається поступальний розвиток творчого потенціалу особистості. *Неперервність* розглядається цими дослідниками як один з головних принципів сучасної освіти, що із

цього погляду визначається як “*єдиний цілісний процес*”, тому що у загальному вигляді ідея неперервної освіти відображає назрілу суспільну потребу в упорядкуванні вертикальної структури освітнього процесу і його перетворення новими елементами. Послідовно просуваючись його висхідними щаблями, людина повинна не тільки освоїти прогресивний досвід, але й знайти здатність до його збагачення власним внеском. Поступальний розвиток творчого потенціалу особистості – головне в ідеї неперервної освіти. Існуюча освітня практика передбачає такий розвиток особистості тільки в період попередньої трудової діяльності [6, с. 5].

Орієнтація цієї групи дослідників на розвиток особистісного потенціалу в системі неперервної освіти визначила й вибір принципів, що відповідають цій ідеї, а саме: *неперервності, поступальності, плановості, інтегративності, наступності й самоосвіти* [6, с. 78–94]. Реалізація цих принципів, на їхню думку, можлива тільки при створенні єдиної системи неперервної освіти, забезпеченні державою необхідних і достатніх умов для її здійснення.

Розуміючи всю складність цієї проблеми, Б. Гершунський і З. Малькова запропонували виділити в системі неперервної освіти чотири блоки, що дають змогу реалізувати їх у єдності, раціонально розподіляючи ресурси кожного з них:

- державна освіта, що включає традиційні компоненти системи неперервної освіти;
- суспільна (неформальна та самоосвіта, що включає й дозвілєву діяльність) освіта;
- державна й суспільна система профорієнтації й профвідбору;
- система педагогічної освіти, підвищення кваліфікації й перепідготовки педагогічних кадрів [4].

На наш погляд, це доцільно врахувати при розробці системи неперервної інженерно-педагогічної освіти викладачів технічних дисциплін.

Науковці пропонують розглядати неперервну освіту як “механізм розширеного духовного виробництва, що покликано забезпечувати постійне освоєння людьми нової економічної, суспільно-політичної, наукової, технічної інформації, зростання їх інтелектуального й культурного рівня” [5, с. 71]. У зв’язку із цим можна констатувати, що якщо для особистості неперервна освіта постає як комплекс змісту, засобів і процесів розвитку, то для суспільства в цілому вона є специфічною сферою державної політики із забезпечення сприятливих, а в ідеалі – оптимальних, умов загального й професійного розвитку кожної людини.

Єдність цільової спрямованості неперервної освіти як педагогічної системи й конкретних завдань у кожній її ланці повинна, на думку дослідників, сполучатися із самостійністю й розмаїтістю типів навчальних закладів, різноманітних педагогічних технологій, форм державно-суспільного управління.

Одне з найбільш широких трактувань поняття “неперервна освіта” дав Д. Кідд:

1) неперервна освіта не тільки узагальнює освітні ідеї минулого, а й відповідає поглядам великих діячів освіти та виховання всіх народів;

2) це ключ до ефективної й успішної відповіді на приголомшливі соціальні зміни;

3) може активно сприяти зростанню суспільного впливу (влади) освіти;

4) може змінити деякі соціальні сторони способу життя людей, виправити деяку непослідовність сучасного життя;

5) буде сприяти взаєморозумінню всіх членів освітнього співтовариства;

6) може привести до того, що професія викладача стане найбільш значущою, тому що неперервна освіта дає ключ до економічного й соціального успіху;

7) це невід'ємна частина планування освіти тощо.

Висновки. Як бачимо, поняття “неперервна освіта” повинно підкреслювати постійне, цілеспрямоване, творче відновлення й розвиток людини в “цілісній педагогічній системі”, що створює умови для поліпшення діяльності людини й особистісного вдосконалення через оволодіння новітніми досягненнями науки та власної пошукової активності. Спираючись на психолого-педагогічні джерела, можна констатувати, що неперервна освіта характеризується як процес формування й розвитку усвідомленої потреби людини в професійній діяльності. Усі ці позиції мають бути враховані при розробці теоретичних засад системи неперервної інженерно-педагогічної освіти викладачів технічних дисциплін.

Література

1. Жуков В.И. Российское образование: проблемы и перспективы развития / В.И. Жуков. – М., 1998.

2. Жураковский В. Высшая школа на рубеже веков / В. Жураковский, В. Приходько, И. Федоров // Высшее образование в России. – 1999. – № 2.

3. Слостенин В.А. Антропологический принцип педагогического образования / В.А. Слостенин // Индивидуальность в современном мире. – Смоленск, 1995.

4. Ильин Г.Л. Теоретические основы проектирования образования : автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук / Г.Л. Ильин. – Казань, 1995.

5. Юсуфбекова Н.Р. Общие основы педагогической инноватики. Опыт разработки теории инновационных процессов в образовании / Н.Р. Юсуфбекова. – М. : НИИ теории и истории педагогики, 1991.

6. Griffin M.P. The teacher – artist / M.P. Griffin // The education digest. – 1989. – Vol. 54. – № 8.

ЛЕВЧЕНКО Я.Е.

АНАЛІЗ СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ СПРЯМОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Проблема спрямованості особистості у психолого-педагогічній науці є нагальною, актуальною і водночас досить суперечливою, неоднозначною. У психолого-педагогічних працях відсутня єдина визначеність щодо розуміння суті, змісту, форм виявлення, функцій, властивостей спрямованості особистості, а також питань її класифікації й типологізації, що зумовило неоднакове розуміння взаємозв'язку і співвідношення загальної й